

**БІЛЕЙ-РУБАН Н.В., СЕДОУХОВА Є.В.,
КОЗМАНКО Г.Й.**

Мукачівський державний університет

**УГОРСЬКИЙ НАРОДНИЙ КОСТЮМ ЯК
ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОСТІ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ
СВЯТКОВОГО ОДЯГУ**

В статті досліджено складові жіночого та чоловічого народного костюма Соболч-Сотмар Березької області (Угорщина). Визначено конструктивні та декоративні особливості угорського костюма та охарактеризовано орнаментальні мотиви вишивок і основні техніки виконання. Отримані характеристики досліджуваного джерела, а саме, форми костюма, характер декору, покладені в основу розробки сучасного жіночого одягу святкового призначення. Використовуючи структурний аналіз народного костюма та сучасні методи проектування спроектовано ансамблі жіночого одягу, для яких характерним є лаконічність крою, імітація багат шаровості угорського костюма та декоративне оздоблення вишивкою.

Ключові слова: угорський народний костюм, вишивка, техніки вишивки, орнаментальні мотиви, жіночі ансамблі одягу.

HUNGARIAN FOLK COSTUME AS A SOURCE OF CREATIVITY FOR THE SOUL CLOTHING DESIGN

BILLI-RUBAN N.V., SEDOUKHOVA E.V., KOZMANKO G.Y.

Mukachevo State University

In the article components of women's and men's folk costume of Sobolech-Sotmar of Berezska region (Hungary) are discovered. The design and decorative features of the costume components are determined and the basic techniques of execution and ornamental motifs of embroidery are described. Obtained characteristics of the investigated source, namely the shape of the suit, the nature of the decoration are the basis for the development of modern women's clothing festive purposes. Women's ensembles of clothing were designed using a structural analysis of folk costume and modern design methods. For these ensembles the simple cut, imitation of a multi-layered and decorative embroidery are characteristic.

Keywords: Hungarian folk costume, embroidery, embroidery techniques, ornamental motifs, women's ensembles of clothing.

Вступ. Особливість процесу дизайн-проекування сучасного святкового одягу в тому, що вбрання покликане виражати і підкреслювати індивідуальність потенційного споживача. Досить часто сучасний святковий костюм базується на застосуванні та поєднанні форм, елементів, характерних для народного костюма. В цьому сенсі форми та декор народного одягу слугують підказкою дизайнеру при проектуванні сучасних виробів.

Першоджерело надихає на створення специфічних рішень, які своїми якостями будуть нагадувати про нього. Однак, не варто повністю використовувати форму першоджерела, слід проектувати вироби, в яких відображається сучасність, модні тенденції.

Особливий інтерес до проектування сучасного костюма з етноелементами проявляється в даний час. При створенні сучасного одягу на основі народного відбувається процес

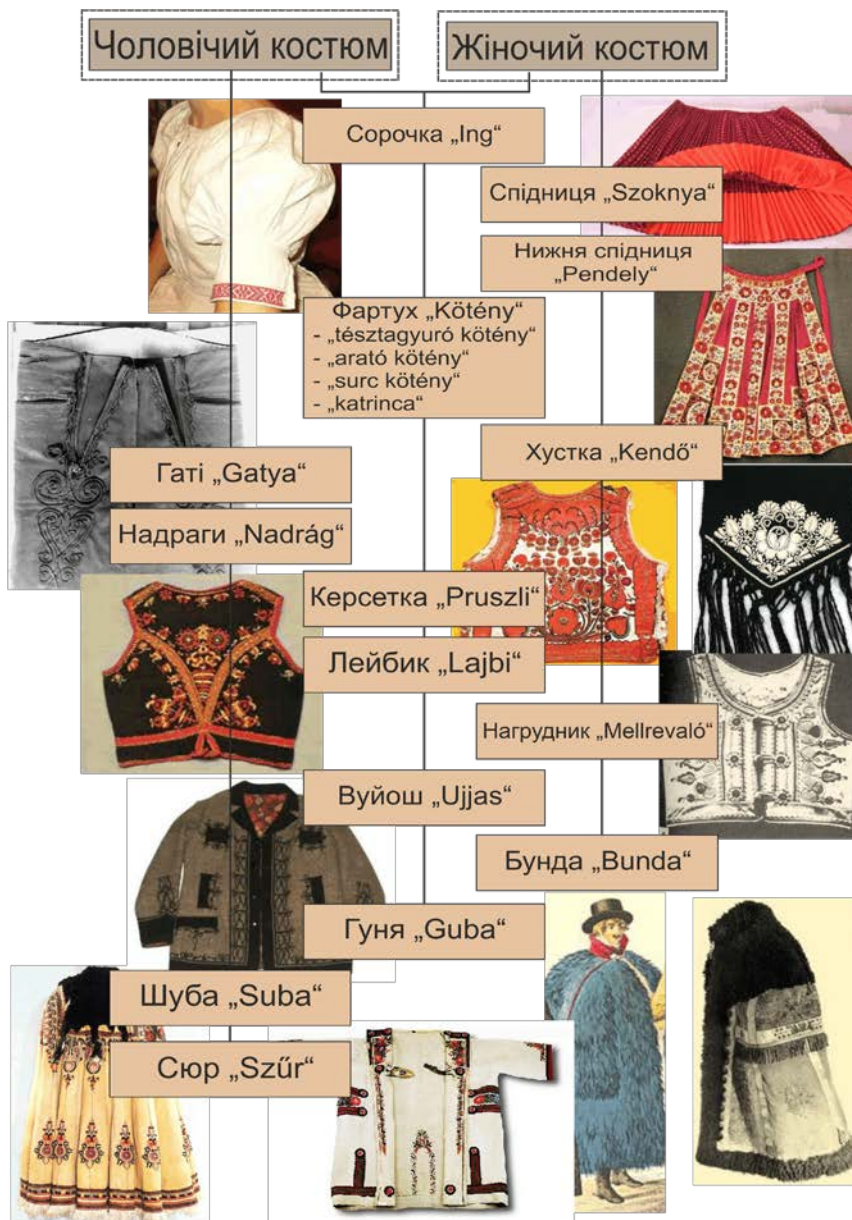
творчого переосмислення традиційного костюма, при цьому у проектуванні асортименту святкових виробів вдалим є використання прийомів декоративного рішення на основі комплексу локальних ознак регіональних видів національного костюма. Саме неповторну національну своєрідність сучасним святковим виробам надає інтерпретація форми, силуету, кольору, елементів народної вишивки, етнодекорування та оздоблення.

Враховуючи актуальність та сприйняття сьогоднішніми потенційними споживачами етно-спрямування сучасного одягу, авторами підкреслюється зацікавленість процесом дослідження тенденцій розвитку народного костюма Соболч-Сотмар Березької області (Угорщина), для якого характерними є його багатоконструктивність, барвистість декору, яскраві художні особливості тощо.

Постановка завдання. Метою даної дослідницької роботи є аналіз угорського народного костюма Соболч-Сотмар Березької області кінця XIX початку XX століття, а саме основних складових жіночого та чоловічого костюма для розробки принципів дизайн-проекування сучасного святкового одягу.

В етнографії поняття костюм означає певну систему, що може бути як святковим, так і повсякденним вбранням. Ця система більше або менше варіюється в різних областях Угорщини; відмінність полягає в наявності розмаїття складових одягу, різних його форм відповідно до правил, традицій та уподобань місцевих жителів. Такі громади носять костюм, який виражає їхній соціальний статус, вік, сімейний стан тощо.

Угорський народний костюм характеризується багат шаровістю з певними правилами, вимогами та порядком нашарування різних видів одягу. До основних елементів угорського народного костюма Соболч-Сотмар Березької області належать вироби з льону: сорочки, гаті, штани, спідниці, фартухи, ремені тощо; вироби з овчини, шкіряні жилети, гуні, шуби, бунди, штани; вироби з вовни: сюри, вуйош, штани. Цілісність костюма формують головні убори: капелюхи, шапки з овчини, вінки, хустки, очіпки; шалі, взуття та прикраси. Естетично важливим є якість виготовлення одягу, його окремих елементів, посадка на фігурі та гармонійність з іншими складовими костюму. Аналіз основних компонентів чоловічого та жіночого костюма Соболч - Сотмар Березької області подано на рисунку 1.

Рис.1. Основні компоненти жіночого та чоловічого костюму Соболч - Сотмар Березької області (Угорщина)

Результати дослідження. Питаннями дизайн-проекування сучасного святкового одягу час від часу займаються дизайнери та творчі студії України, яких надихає народний стрій: такі як Роксолана Богуцька, Люба Чернікова, дизайн-студії «Світло», «Посаг» та інші. Дослідженню народного костюму різних етносів присвячували свої наукові роботи як вітчизняні мистецтвознавці: Коровицький О.О., Коприва А.Т., Ніколаєва Т.В., Тканко З.О., Чупріна Н.В., так і зарубіжні: Горіна Г.С., Нуржасарова М.А., Пармон Ф.М., Расторгуєва Л.М., Шильдебаєва І.К. Певний внесок у збереження і розвиток традицій художнього моделювання зроблено кафедрою легкої промисловості і професійної освіти Мукачівського державного університету, яка вже займає поважне місце серед вітчизняних дизайнерських шкіл.

Досліджуючи угорський народний одяг, виявлено, що маючи власну неповторність, фактично залишається недослідженим. Проте, цей костюм є актуальним творчим джерелом в процесі проектування одягу святкового призначення. З рис. 1 слідує, що барвами, які використовували для виготовлення та оздоблення як чоловічого так і жіночого костюмів, були білий, синій, червоний, зелений, жовтий та чорний кольори [1].

Виникнення орнаментики угорської вишивки Соболч-Сотмар Березької області глибоко пов'язане із береговими та ритуальними функціями, а отже має семантичний характер. Семантика орнаментальних композицій сформована складною знаковою системою, на основі комбінацій із окремих мотивів, форми яких інколи аналогічні графічній пластиці букви, що пояснюється спільним джерелом походження. Досліджений матеріал вказує на зміст і філософське підґрунтя мотивів орнаментики, що є пріоритетним для аналізу культури угорців загалом. Архаїчні мотиви угорської вишивки - це ромбо-меандрові, мотиви кола, спіралі, хреста, зірки, хвильки, - насамперед те, що пов'язано із силами природи, небесних світил, землеробського культу, постійного руху, циклічних повторів земного життя. Інтерпретації ритмічних композицій із мотивів квадрату, ромбу, трикутника, які частіше відображали культ землеробства у вишивці розвивалися у тісному зв'язку з народним мистецтвом сусідніх етносів. Це дає змогу твердити, що геометричні мотиви, які особливо відображені в угорській березькій вишивці та вишивці «калоташ», мають спільні традиції із сусідніми народами [2].

Пізніше вишивка урізноманітнілася симетричними та асиметричними композиціями з

рослинного натуралістичного орнаменту, який заповнював переважно нижню частину виробу вишивкою, яка виконана однією масивною плямою.

Серед мотивів рослинного орнаменту виявлено, що найбільш розповсюдженими були у цих композиціях букети з квітів лілій, тюльпанів, гвоздик, конвалій, дзвіночків, незабудок, браток, бузків, маргариток, пізніше троянд. Серед рослинних мотивів були також дерево життя, гранат, листя, гілки, ягоди, виноград, колоски, перець, а також крім натуральних рослинних орнаментів, побутовали ще й зооморфні та антропоморфні: птахи – голуб, пава, фазан та стилізовані чоловічі та жіночі фігури. Диференційною особливістю є композиційне завершення країв виробу тороками, які відзначалися великою різноманітністю [3].

До комплексу християнської символіки слід віднести мотиви хрестів, вівців, риб, павука, фантастичного птаха «пелікана», та низку рослинних мотивів, символи яких іноді набувають у народному трактуванні складного змісту. Щодо мотивів орнаменту сорочок, слід відзначити, що перевага надавалася рослинним орнаментам: трояндам, ліліям, тюльпанам, виноградній лозі з листями і виноградом та ін. Вишивали кольоровими, тонкими нитками із шовку. Найпоширенішою технікою була гладь. Низ рукава оздоблювали мереживом, яке сильно крохмалили.

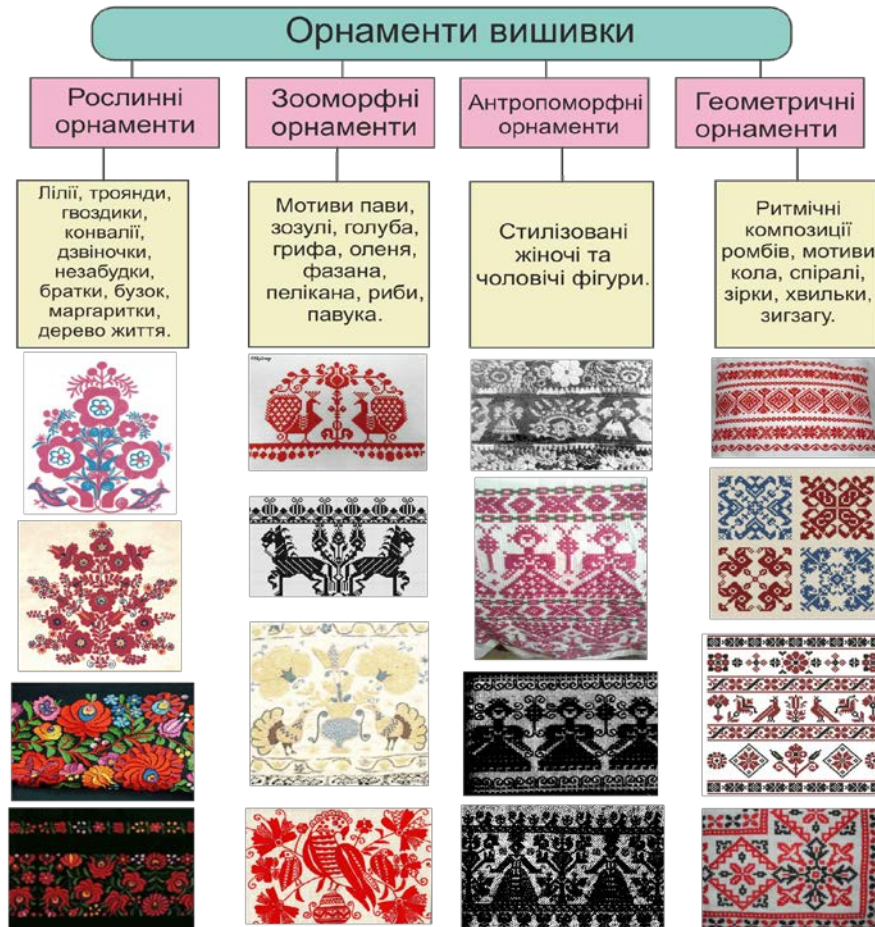
Основними мотивами вишивок для фартухів служили варіації на теми різних птахів, переважно голубів. Кольорова гама: ритмічна зміна червоного і синього кольорів. Побутовали фартухи, які були вишиті суцільно трояндами, конваліями, тюльпанами. Центральний мотив вишивки становлять великі червоні, вишневі, фіолетові троянди. Вільне поле між великими квітами заповнене різнокольоровими квітами конвалій, незабудок, та ін. [2]. Керсетки оздоблювали переважно вишивкою рослинного орнаменту, яка компонувалася по нижніх кутах пілочок або ритмічно заповнювали всю поверхню одягу маленькими кольоровими плямами.

Орнаментальні мотиви оздоблення шуб кардинально відрізнялися від вишивок інших видів одягу. Справа в тому, що вишивку на шубах виконували самі кушніри і вона була переважно чоловічою роботою – від малюнка і до кінцевого результату. Кожна шуба мала індивідуальний характер, жодна з них не повторювалася за оздобленням та його колоритом. У кольорах перевага надавалася зеленим та чорним, деколи застосовувалися для акценту червоний та жовтий

тон. На передній або задній стороні в малюнку вишивки розташовували ініціали власника виробу, які теж вишиті гладдю [4].

Гуні іноді оздоблювали вишивкою. На верхніх кутах пілочок та на комірці пришивали гудзики, які обгортали тканиною і вишивали по

колу або вишивали на них квітковий орнамент. Ці гудзики мали назву «очі гуні» (a guba szemé). На рис. 2 представлено види вишивки та орнаментики Соболч–Сотмар Березької області (Угорщина).

Рис.2. Вишивки та орнаментика в Соболч–Сотмар Березькій області

Визначивши різноманітні види орнаментів, встановлено, що важливе значення мають техніки та прийоми виконання того чи іншого оздоблення. Серед найважливіших чинників, що впливали на розвиток технік вишивання, в першу чергу потрібно зазначити нероздільний зв'язок угорської вишивки із Західноєвропейськими та Азіатськими традиціями, які найяскравіше простежуються в рахувальних техніках. В одязі поширилася вишивка окремих частин одягу, планок та рукавів. У 1860-х роках популярності набрала вишивка технікою вирізання («lyukhímzés»). Контури вишивки наносили на матеріал пурпурними або блакитними фарбами за допомогою пера. У 1890-х роках почали використовувати техніку гладь, за допомогою якої заповнювали пелюстки квітів та листя, і тоді ж почали використовувати кольорові нитки. Часто суміщали дві техніки, саме на ранніх

виробах з'явився стібок «петля» («huroköltés») та стібок «стебло» («száröltés») [5].

Наприкінці XIX століття вже широко використовували зелений, рожевий, та жовтий колір для вишивки технікою гладь. Вишивка технікою прорізання все ж залишалася білого кольору. До тепер залишилися перші багатокольорові зразки вишивок 1904-1905 рр., оскільки пряжа ще не тримала колір, ці зразки вицвіли. Лише в 1912 р. почали виготовляти пряжу зеленого кольору, яка не втрачала забарвлення [6].

Виконавши аналіз технік вишивок, визначено три основні їх групи: гладь, хрестик, вирізання, які надано на рис. 3. Особливості та відмінності технік вишивки відзначалися переважно у формах композиційного вирішення. У техніках вирізування та хрестик найкраще відображена автентичність мистецтва угорської вишивки. Поряд із цими

техніками можна зустріти техніку стібок «моргіт» («margitöltes»), «лукаву гладь» («laposöltés hamis»), а також різноманітну обробку тороків угорської вишивки, яка відрізняється традиційними назвами та насиченістю переплетень, що є одним із основних розпізнавальних чинників вишивки угорців [5].

Встановивши основні складові чоловічого і жіночого костюмів, їх конструктивну будову, колористику, оздоблення та техніки вишивки, в табл. 1, табл. 2 систематизовано особливості їх застосування.

Рис.3. Аналіз основних груп вишивки за техніками виконання

Таблиця 1. Особливості декорування складових жіночого костюму

Жіночий костюм (вид одягу та оздоблення)		
<p>Сорочка</p> <p>Кольорова гама: біла.</p> <p>Техніка вишивки: гладь.</p> <p>Місце розміщення вишивки: верхня частина пілочки.</p> <p>Мотиви вишивки: троянди, лілії, айстри, тюльпани, виноград та ін. Кінці рукавів оздоблені мереживом</p>	<p>Спідниця</p> <p>Кольорова гама: біла, червона, чорна, зелена.</p> <p>Техніка вишивки: гладь, хрестик, прорізання.</p> <p>Місце розміщення вишивки: нижня частина спідниці.</p> <p>Мотиви вишивки: рослинні орнаменти, стилізовані троянди.</p>	<p>Фартух</p> <p>Кольорова гама: біла, чорна.</p> <p>Техніка вишивки: гладь.</p> <p>Місце розміщення вишивки: нижня частина фартуха, вся поверхня.</p> <p>Мотиви вишивки: ритмічні чергування букетів квітів.</p>
<p>Керсетка (pruszli)</p> <p>Техніка вишивки: гладь, хрестик</p> <p>Місце розміщення вишивки: нижні кути пілочки, вздовж краю.</p> <p>Мотиви вишивки: ритмічний рослинний орнамент.</p>	<p>Бунда</p> <p>Кольори вишивки: зелений, чорний, червоний, іноді жовтий.</p> <p>Техніка виконання оздоблення: вирізання, гладь.</p> <p>Мотиви вишивки: квіти.</p>	<p>Вуйош</p> <p>Кольорова гама: синя, чорна.</p> <p>Оздоблення: металеві гудзики.</p> <p>Місце розміщення оздоблення: вся поверхня пілочки.</p>

Таблиця 2. Особливості декорування складових чоловічого костюму

Чоловічий костюм (вид одягу та оздоблення)		
<p>Сорочка</p> <p>Кольорова гама: біла.</p> <p>Оздоблення: вишивка, дерев'яні, керамічні намистинки по лінії застібки.</p>	<p>Гаті</p> <p>Кольорова гама: біла, сіра.</p> <p>Оздоблення: складки, тороки, бархат, мереживо.</p> <p>Техніка вишивки: гладь.</p> <p>Місце розміщення вишивки: пояс, низ виробу.</p>	<p>Надраги</p> <p>Кольорова гама: синя.</p> <p>Оздоблення : шнурівка.</p>
<p>Лейбик</p> <p>Кольорова гама: темно-синя, чорна, зелена.</p> <p>Оздоблення: вишивка, дерев'яні намистинки.</p>	<p>Вуйош</p> <p>Кольорова гама: синя, сіра.</p> <p>Техніка вишивки: гладь.</p> <p>Місце розміщення вишивки: нижня частина виробу або вся поверхня.</p> <p>Мотиви вишивки: ритмічні чергування букетів квітів.</p> <p>Оздоблення: гудзики по всій площині пілочки та сап'янова вишивка по борту, низу виробу та рукавів.</p>	<p>Шуба</p> <p>Кольорова гама: сіра, коричнева.</p> <p>Техніка вишивки: гладь.</p> <p>Місце розміщення вишивки: низ виробу, вся поверхня.</p> <p>Мотиви вишивки: рослинні орнаменти.</p> <p>Оздоблення: вирізання сап'яном.</p>

Структурний аналіз угорського народного одягу Соболч–Сотмар Березької області визначив, що форма одягу має прямий та розширений силует. Конструктивні складові костюму мають прості геометричні форми, зі значною кількістю членувань. Встановлено, що святковий одяг вирізняється насиченістю декорування вишивкою, мереживом, стеклярусом, бісером, тороками, аплікаціями тощо.

Отже, аналіз джерела творчості дав можливість структурувати його конструктивні та

декоративні особливості для подальшої роботи. Отримані відомості та аналіз всіх складових угорського чоловічого та жіночого одягу, дозволили виконати замальовки-копії святкового костюма (рис. 4).

Таким чином, першопочатковий задум форми проєктованого виробу, який чітко визначає силует, пропорції, ритмічну організацію частин і елементів майбутньої моделі, а головне - її образ, втілено у творчих ескізах.

Рис. 4. Святковий костюм Соболч–Сотмар

Вони побудовані на образно-асоціативних рядах першоджерела, прийомах формотворення, аналогій з сучасними тенденціями моди у поєднанні з конструктивним і декоративними особливостями вирішення угорського народного костюма. Для створення моделей одягу використано форму наближену до народного костюма, у поєднанні з великою кількістю конструктивних членувань та декоративних елементів.

Розроблений ескізний ряд святкової колекції ансамблів одягу представлено на рис. 5, рис. 6. Дані моделі святкових ансамблів одягу призначені для індивідуальної особистості та розраховані на сучасну жінку, яка завжди знаходиться у центрі культурних та світських подій.

Рис.5. Ансамблі святкового одягу, спроектовані за темою джерела творчості

Рис. 6. Ансамблі святкового одягу, спроектовані за темою джерела творчості

Висновки. Таким чином, проведені дослідження підтвердили актуальність використання угорського народного костюму Соболч-Сотмар Березької області кінця XIX початку XX століття в якості джерела творчості для розробки колекцій жіночого святкового одягу.

Результатами дослідження є: характеристика жіночого та чоловічого вбрання угорського народного костюму Соболч-Сотмар Березької області з визначенням їх конструктивно-декоративних особливостей; систематизація особливостей декорування комплектів жіночого та чоловічого костюмів з акцентуванням на кольорову гаму, техніку виконання вишивки, мотив та місця розміщення декору на виробі; отримання характеристик досліджуваного джерела для трансформації у сучасний одяг.

Проведені дослідження дали можливість розробити актуальні ансамблі святкового жіночого одягу на основі джерела творчості.

Список використаних джерел

1. Ortutay Gyula. Magyar néprajzi lexikon / Ortutay Gyula - Budapest: Akadémiai K., 1977-1982.
2. Faragó József. Néprajz. / Faragó József, Nagy Jenő, Vámszer Géza – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977 - 390 о.
3. Gazda K. Néprajz / Klára Gazda. – Budapes: Akadémiai Kiadó, 1998. – 128 о.
4. Коприва А. Т. Вишивка в народному костюмі угорців Закарпаття. Історія та художні особливості. (Конспект лекцій) / А. Т. Коприва. – Мукачево: Видавництво «Карпатська вежа», 2008. – 28 с.
5. Herceg Beáta. Színesen, szépen / kézimunkakönyv. / Herceg Beáta – Budapest, Tanácsi Könyvkiadó, 1976 – 213 о.
6. Lengyel Györgyi. Nagyanyáink öröksége. / Lengyel Györgyi – Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986 – 153 о.

Міжнародна науково-практична конференція
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ»

Дата проведення: 20 квітня 2018 р.

Місце проведення: Київський національний університет технологій та дизайну
 (м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, корпус 1, поверх 4, Зал Вченої ради)

+38 (096) 142 11 35; +38 (044) 256 21 84 Пашкевич Калина Лівіанівна

+38 (097) 338 33 18 Кротова Тетяна Федорівна

e-mail: design_conf@knutd.edu.ua

<https://www.facebook.com/fdknutd/events>

Детальна інформація на сайті: <http://designconference.knutd.edu.ua>

За підтримки:

FROLOV

EXCLUSIVE
STYLE

ENTERPRINT
видавництво типографія